МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

# НАУКОВІ ПРАЦІ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

## ЮРИДИЧНІ НАУКИ

# SCIENTIFIC WORKS OF INTERREGIONAL ACADEMY OF PERSONNEL MANAGEMENT

## LEGAL SCIENCES

**Випуск 2 (62), 2022**

Видавничий дім
“Гельветика”
2022

УДК 34

**Редакційна колегія**

**Кислий А. М.,** доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, директор Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом **(головний редактор)**

**Берзін П. С.,** доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології Інституту права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**Богатирьов І. Г.,** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

**Вакулік О. О.,** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики та судової медицини, Національна академія внутрішніх справ

**Головко Л. О.,** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Національний університет біоресурсів і природокористування України

**Гордієнко С. Г.,** доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри національної безпеки навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

**Доценко О. С.,** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Національна академія внутрішніх справ

**Заросило В. О.,** доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

**Калиновський Б. В.,** доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права та прав людини, Національна академія внутрішніх справ

**Кисленко Д. П.,** кандидат юридичних наук, д.пед.н., доцент, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

**Козаченко О. І.,** доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна академія управління персоналом

**Козін С. М.,** доктор юридичних наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

**Колб О. Г.,** доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

**Ладиченко В. В.,** доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Національний університет біоресурсів і природокористування України

**Лисенко С. О.,** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

**Макеєва О. М.,** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, Національний авіаційний університет

**Мердова О. М.,** кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2, Донецький державний університет внутрішніх справ

**Муравйов К. В.,** доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна академія управління персоналом

**Омаров Азад Енвер огли,** доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом

**Піддубний О. Ю.,** доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного та господарського права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

**Сервецький І. В.,** доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри національної безпеки навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

**Стрельбицька Л. М.,** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільно-правових дисциплін, Національна академія Служби Безпеки України

**Стрельбицький М. П.,** доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник науково-організаційного центру, Національна академія Служби Безпеки України

**Стрелюк Я. В.,** доктор юридичних наук, прокурор, Офіс Генерального прокурора України

**Чуєнко В. І.,** кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та міжнародного права Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

**Шульга Є. В.,** доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Національний університет біоресурсів і природокористування України

**Яра О. С.,** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного та фінансового права, декан юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України

**Agnieszka Szpak,** dr hab., Professor, Department of International Security, Institute of Security Studies, Toruń, Poland

**Dariusz Skalski, dr hab.,** Professor, Gdansk University of Physical Education and Sport, Gdańsk, Poland

**Łukasz Moniuszko,** Doktor habilitowany, Profesor, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy (Bydgoszcz, Rzeczpospolita Polska)

Затверджено Вченою радою
Міжрегіональної Академії управління персоналом 26.10.2022 (протокол № 8)
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24777-14717Р,
видане Міністерством юстиції України 21.04.2021 р.
Відповідно до Наказу МОН України № 320 від 07 квітня 2022 року (додаток 2) журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія Б). Спеціальності: 081 – Право; 262 – Правоохоронна діяльність; 293 – Міжнародне право.
Видання індексується Google Scholar
DOI: 10.32689/2522-4603

**Наукові праці МАУП. Юридичні науки. 2022.** Вип. 2 (62). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2022. 112 с.

Публікуються статті науковців, які досліджують актуальні проблеми розвитку права. Для науковців, викладачів, студентів та всіх, кого цікавить розвиток юридичної науки в Україні.

**ISSN 2786-5134 (Print)**
**ISSN 2786-5142 (Online)**

© Оформлення «Видавничий дім «Гельветика», 2022

# ЗМІСТ

**Людмила БІЛЕЦЬКА**
УМОВИ ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ (НА ПРИКЛАДІ СФЕРИ СТРАХУВАННЯ) ..... **5**

**Сергій ГРИЦАЙ**
ПОРЯДОК ОТРИМАННЯ ДОЗВОЛУ НА НАДАННЯ ПОСЛУГ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВІРТУАЛЬНИМИ АКТИВАМИ В УКРАЇНІ ..... **11**

**Аліса ГРІНЧУК**
ПРИНЦИП РІЗНОМАНІТНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ ..... **18**

**Петро ГУЙВАН**
ТЕМПОРАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МАТЕРІАЛЬНОГО ПРАВА НА ПОЗОВ ..... **22**

**Олександр КАПЛЯ**
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ..... **29**

**Ганна КУРТАКОВА**
ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОФСПІЛОК У ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ ..... **34**

**О. В. ПОЛЯКОВ**
АНАЛІЗ ІСТОРИЧНИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО НОТАРІАТУ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ..... **44**

**Іван СЕРВЕЦЬКИЙ**
СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ ..... **48**

**Іван СИВОДЄД**
РОЗСЛІДУВАННЯ ГЕНОЦИДУ ТА ЕКОЦИДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ ..... **59**

**Євген СКУЛИШ**
ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПТУ ГУМАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ ДИСКУРСІ ..... **65**

**Аліна ЧУКАЄВА, Вячеслав КРИКУН**
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ОХОРОНИ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ ..... **71**

**Владислав АНДРЕЙЦЕВ**
ОБ'ЄКТИ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ – МАЙНОВО-ПРАВОВА ОСНОВА РИЗИКОВОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ : ПОНЯТТЯ ТА СКЛАД ..... **80**

**Олександр БОНДАРЕНКО**
ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ..... **86**

**Ольга МИХАЙЛОВА**
ПЕРСПЕКТИВИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ УРБІЦИДУ В МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ ..... **92**

**Валентина ОРЛЕНКО**
СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ЇХ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ..... **99**

**Микола РУДИК**
КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ, ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГРАМУВАННЯ В СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ ..... **105**

УДК 341
DOI https://doi.org/10.32689/2522-4603.2022.2.1

**Людмила БІЛЕЦЬКА**
кандидат юридичних наук,
докторант кафедри господарського та трудового права Інституту права Міжрегіональної Академії управління персоналом, вул. Фроментівська, 2, Київ, Україна, 03039

**Lyudmila BILETSKA**
Candidate of Legal Sciences,
Doctoral Student at the Department of Economic and Labor Law of the Institute of Law of the Interregional Academy of Personnel Management, 2, Frometivska str., Kyiv, Ukraine, 03039

# УМОВИ ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ (НА ПРИКЛАДІ СФЕРИ СТРАХУВАННЯ)

# CONDITIONS OF LEGITIMIZATION OF THE COURT PRECEDENT MECHANISM (ON THE EXAMPLE OF THE INSURANCE SECTOR)

*Актуальність дослідження обумовлюється тим, що наразі в Україні склалися достатні передумови для легітимізації судового прецеденту. Щодо об'єктивних передумов, то від цього залежатиме і успішність судової реформи, і якість судочинства в країні, відповідність його європейським вимогам. А це і визнання Заходом результативності судового реформування, і вступ до ЄС, і інвестиції, і довіра громадян судовій гілці владі. Судовий прецедент не визнаний в Україні як джерело права. Водночас на практиці під час вирішення того чи іншого спору рішення вищих спеціалізованих судів беруться до уваги судами першої та другої інстанції. Саме тому питання щодо остаточної легітимізації судового прецеденту в рамках правової системи України є актуальними і заслуговують на розгляд та обговорення. У судовій практиці, особливо в Рішеннях Верховного Суду, у мотивувальній їх частині, нерідко зустрічаються такі притаманні європейським судам принципи правозастосування як заборона суперечливої поведінки (venire contra factum proprium) або естопель (equitable estoppel); прояву найвищої добросовісності (uberrima fides); тлумачення слів договору проти того, хто їх написав (contra proferentem); заборони вчинення фраудаторних правочинів (fraus creditorum); реальності господарських операцій; належної правової процедури (fair procedure); зняття/підняття корпоративної вуалі (piercing/lifting the corporate veil); заборони використання «плодів отруйного дерева» (fruit of the poisonous tree) , безумовної повноти дій ліквідатора, презумція добросовісності поведінки керівника юридичної особи тощо.*

*Ці доктринальні ідеї відправлення судочинства відсутні у законі, але аналітично «виведені» Верховним Судом із фактичних обставин справ, у яких вони застосовані або імплементовані із судових рішень англосаксонської системи права, Європейський суд з прав людини.*

*З метою легітимізації механізму судового прецеденту у вітчизняне законодавство доцільно створити перелік судових прецедентів у аналогічних справах, запровадити певну судову звітність про використані прецеденти та їх опублікування, у процесуальних кодексах доцільно передбачити правила доказування наявності/відсутності судових прецедентів, а також з метою єдності судової практики передбачити незастосування судового прецеденту у разі, коли він підлягає застосуванню – як підставу для скасування судового рішення.*

***Ключові слова:*** *судовий прецедент, легітимізація судового прецеденту. судова реформа, європейські стандарти, джерело права, правова система України, судова практика.*

*The relevance of the study is due to the fact that currently in Ukraine sufficient prerequisites have been created for the legitimization of court precedent. As for the objective prerequisites, the success of the judicial reform, the quality of the judiciary in the country, and its compliance with European requirements will depend on this. And this is the recognition by the West of the effectiveness of judicial reform, and accession to the EU, and investments, and citizens' trust in the judicial branch of government. Judicial precedent is not recognized as a source of law in Ukraine. At the same time, in practice, during the resolution of this or that dispute, the decisions of the higher specialized courts are taken into account by the courts of the first and second instance. That is why questions regarding the final legitimization of court precedent within the framework of the legal system of Ukraine are relevant and deserve consideration and discussion. In judicial practice, especially in the Decisions of the Supreme Court, in their motivational part, such principles of law enforcement as are characteristic of European courts are often encountered, such as the prohibition of contradictory behavior (venire contra factum proprium) or estoppel (equitable estoppel); manifestation of the highest good faith (uberrima fides); interpretation of the words of the contract against the person who wrote them (contra proferentem); prohibitions on committing fraudulent acts (fraus creditorum); realities of business transactions; due legal procedure (fair procedure); piercing/lifting the corporate veil; prohibition of the use of "fruit of the poisonous tree", unconditional completeness of liquidator's actions, presumption of good faith behavior of the head of a legal entity, etc.*

*These doctrinal ideas of sending judicial proceedings are not in the law, but analytically "derived" by the Supreme Court from the actual circumstances of the cases in which they are applied or implemented from the judicial decisions of the Anglo-Saxon legal system, the European Court of Human Rights.*

© Білецька Л., 2022

*In order to legitimize the mechanism of judicial precedent in domestic legislation, it is advisable to create a list of judicial precedents in similar cases, to introduce certain judicial reporting on the used precedents and their publication, in the procedural codes it is advisable to provide for the rules of proving the presence/absence of judicial precedents, as well as for the purpose of unity of judicial practice to provide non-application of judicial precedent in the case when it is subject to application – as a basis for annulment of a court decision.*

***Key words:*** *court precedent, legitimization of court precedent. judicial reform, European standards, source of law, legal system of Ukraine, judicial practice.*

**Вступ**. Актуальність дослідження обумовлюється тим, що наразі в Україні склалися достатні передумови для легітимізації судового прецеденту. Щодо об'єктивних передумов, то від цього залежатиме і успішність судової реформи, і якість судочинства в країні, відповідність його європейським вимогам. А це і визнання Заходом результативності судового реформування, і вступ до ЄС, і інвестиції, і довіра громадян судовій гілці владі. Судовий прецедент не визнаний в Україні як джерело права. Водночас на практиці під час вирішення того чи іншого спору рішення вищих спеціалізованих судів беруться до уваги судами першої та другої інстанції. Саме тому питання щодо остаточної легітимізації судового прецеденту в рамках правової системи України є актуальними і заслуговують на розгляд та обговорення.

Питанням ролі судового прецеденту як джерела права, ролі Європейської конвенції про захист прав людини, практики Європейського суду з прав людини в запровадженні судового прецеденту, європейських стандартів у галузі прав людини в судову практику присвячено роботи Т. Стоянової [1], В. Комарова [2], Б. Дрогозюка [3], Т. Фулея [4], Л. Вильдхабера [5], В. Паліюка [6], Б. Карнауха [7], S. Lindquest [8], E. Maltz [9], F. Schauer [10] та інших дослідників.

**Метою** цієї статті є визначення ролі судового прецеденту в судовій практиці України та визначення умов його легітимізації.

**Виклад основного тексту**. Термін «прецедент» (перекладається з лат. як попередній) вживається у багатьох значеннях, однак всі види прецедентів призначені для слідування їм при прийнятті судових рішень. Цей термін використовується при винесенні судами рішень в країнах «загального права», в англосаксонській правовій сім'ї. Судовий прецедент застосовується і в у романо-германській правовій сім'ї (країнах «континентального права»). Цей термін використовується також і для позначення висновків судів з правових позицій: суди, в деяких випадках, можуть надавати такі висновки, не розглядаючи конкретної справи і, навіть, за її відсутності взагалі.

У той час, коли тривають наукові опрацювання судового прецеденту як джерела права [1; 21], [2; 64] у правовій системі України, суди вже активно його використовують.

Наразі у судовій практиці, особливо в Рішеннях Верховного Суду, у мотивувальній їх частині, часто зустрічаємо наступні принципи правозастосування: заборони суперечливої поведінки (venire contra factum proprium) або естопель (equitable estoppel); прояву найвищої добросовісності (uberrima fides); тлумачення слів договору проти того, хто їх написав (contra proferentem); заборони вчинення фраудаторних правочинів (fraus creditorum); реальності господарських операцій; належної правової процедури (fair procedure) ; зняття/підняття корпоративної вуалі (piercing/lifting the corporate veil); заборони використання «плодів отруйного дерева» (fruit of the poisonous tree) , безумовної повноти дій ліквідатора, презумція добросовісності поведінки керівника юридичної особи тощо.

Звертає на себе увагу та обставина, що ці доктринальні, так би мовити, ідеї відсутні у законі, але аналітично «виведені» Верховним Судом із фактичних обставин справ, у яких вони застосовані або імплементовані із судових рішень англо-саксонської системи права, Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), що є доброю новиною для прихильників судового прецеденту. Коротка характеристика кожного із принципів самого по собі без контекстного застосування дозволяє усвідомити універсальний характер принципів, що застосовуються. Так, заборона суперечливої поведінки спрямована на захист слабшої, але доброчесної сторони. Естопель застосовується у двох різновидах. До першого виду належить estoppel by res judicata (collateral estoppel), який фактично покликаний не допускати повторного та безпідставного розгляду справи. Він відомий національній судовій системі здебільшого через практику ЄСПЛ, яким було сформульованого принцип res judicata. До другого різновиду естопеля належить laches (позовна давність), що застосовується, коли позивач цілеспрямовано, навмисно затримує чи перешкоджає ухваленню юридичних заходів, щоб завдати шкоди відповідачу. Виокремлюється також спеціальний різновид естопеля – *estoppel by deed*, коли йдеться про те, що особа, яка надала *deed* (документ, що засвідчує певну дію (згоду)), втрачає право у подальшому оспорювати обставини, що містяться в такому документі.

Прояв найвищої добросовісності – правова доктрина, яка застосовується у сфері страхування. Ця доктрина підважує іншу доктрину договірного права caveat emptor, quia ignorare non debuit quod jus alienum emit (Нехай покупець остерігається, бо він не повинен ігнорувати природу власності, яку він купує в іншої сторони). У судових рішеннях Верховного Суду ці принципи застосовуються щодо підвищеного стандарту доказування у правовідносинах з юридичними особами, які мають проявити посилену обачність порівняно з фізичними особами . стосовно ж договорів страхування йдеться про убезпечення застрахованої особи від недобросовісності страховика, особливо коли страховик не повідомляє застрахованого про окремі факти чи деталі договору, які при настанні страхового випадку унеможливлюють виплату страхових сум.

Тлумачення слів договору проти того, хто їх написав –двозначність тлумачиться проти інтересів стипулятора.

Заборона вчинення фраудаторних правочинів розуміється як вчинення боржником правочинів, спрямованих на зменшення його майна з метою приховати таке майно від звернення стягнення кредиторів. Вперше почала застосовуватися у цивільних справах щодо спорів про невиконання судових рішень в контексті недобросовісних боржників, які прагнули «вивести» своє майно з метою уникнути стягнення на нього. Наразі широко застосовується у банкрутстві, де має свою загальну ( ст. 3, 13 ЦК України) і спеціальну (ст 42 Кодексу України з процедур банкрутства) конструкції і стосується випадків вчинення майбутнім банкрутом недобросовісних угод незадовго до банкрутства з метою завдання шкоди кредиторам. Дискусійним у науковій літературі є питання щодо належності до фраудаторних фіктивних правочинів.

Реальність господарських операцій – ця доктрина застосовується у податкових спорах, де певні дії сторонами були вчинені *de jure*, проте *de facto* не відбулися. Оскільки фактично йдеться про недопущення фіктивності господарських операцій, то наслідки для податкового обліку створює лише фактичний рух активів, а не рух, задекларований на папері.

Належна правова процедура врівноважує владний вплив держави і захищає фізичну особу від нього. Найльщ близько відповідає конституційному пинципу про те, що органи влади мають діяти у спосіб, передбачений законом.

Підняття корпоративної вуалі – зстосовується у корпортивних спорах: у виключних випадках правило, за яким «акціонери не несуть відповідальності за зобов'язаннями товариства», не є абсолютним і може бути подоланим. Ця доктрина зазвичай застосовується або на користь третіх осіб, які вимагають від учасника відшкодувати збитки за неправомірні дії юридичної особи, або на користь учасника, який прагне захистити права та інтереси юридичної особи

Застосування доктрини підняття корпоративної вуалі у практиці ЄСПЛ викладено в його рішеннях, зокрема, у справах *«Agrotexim and others v. Greece», «Camberrow MM5 AD v. Bulgaria»* та *«G.J. v. Luxembourg»* та багатьох інших.

Заборона використання «плодів отруйного дерева застосовується у кримінальних справах ЄСПЛ. Вона зводиться до того, що судом не можуть визнаватися належними та братися до уваги докази, які були отримані незаконним шляхом, за деякими виключеннями , коли такі порушення не спричинили несправедливість судового розгляду.

Використання Верховним Судом цих та багатьох інших принципів права у конкретних справах дає підстави стверджувати про прецедентний характер нашої судової практики. Дійсно, для обгрунтування причин прийнятих рішень судді вживають правові доктрини, вітчизняні або іноземні, імплементуючи їх у вітчизняне судочинство у подібних справах. Таке правозастосування накопичується і потребує відповідної систематизації. Виникає також питання, що саме у таких рішеннях є власне судовим прецедентом (ratio desidendi), а що є obiter dictum, сказано поміж іншим.

Принагідно зауважимо, що прецедент – це не резолютивна частина судового рішення. Це правовий принцип, здобутий шляхом абстрагування фактів, який і вирішує справу.

У зарубіжній літературі для ілюстрування судового прецеденту широко використовується декілька справ [3; 8]. Одна з них стосується випадку, коли господар залишив у машині собаку, яка розбила скло, і воно пошкодило пішохода, що проходив поруч. У цій справі суд сказав: «ні, це фантастичний збіг обставин, інцидент був непрогнозований, не можна покласти відповідальність на господаря». Однак якби один із суддів у цій справі сказав, так, у собаки був злий характер, поміж іншого, то у подібних «випадкових справах» адвокат міг би послатися на це як переконливий прецедент, але не обов'язковий.

Судовий прецедент і полягає в тому, що попередні судові рішення мають значення у справі, що нині вирішується. Безперечно, справа має бути подібною за своїми фактичними і юридичними обставинами.

Зокрема, в англійській справі Донохью проти Стівенсона [3; 14] суд вирішив, що виробник має опікуватися про споживача. Якщо продає продукт, який дійде до споживача без можливого втручання і де перевірка неможлива, виробник має запобігати діям або упущенням, які можна розумно передбачити, і які можуть спричинити шкоду. Хоча справа стосувалася випадку, коли у пиві був віднайдений равлик, цей прецедент був застосований у іншій справі- Грант проти Австралійської трикотажної фабрики [3; 16], у якій розглядалися претензії споживача , який використав білизну цієї фабрики, що спричинило йому дерматит, оскільки вироби містили велику кількість хімічних складових.

Стосовно вітчизняних судів, поміж інших згаданих нами на початку доктрин, Верховний Суд застосовує прецеденти у наступних справах.

Так, у справі № 910/11027/18 вживається презумпція належності дій посадової особи: вирішуючи питання відповідальності посадової особи перед юридичною особою, суд має виходити з презумпції, що така посадова особа: діяла в найкращих інтересах товариства; її рішення були незалежними та обґрунтованими; її фідуціарні обов`язки були виконані належним чином. Спростування позивачем відповідної презумпції за одним з критеріїв буде свідчити про неналежне виконання своїх фідуціарних обов`язків. У цьому разі вже відповідач зобов`язаний довести, що він діяв в інтересах товариства [4].

Презумпція стосовно переваги принципу справедливості над принципом процесуальної економії має місце у справі № 905/671/19. Суд зазначив, що застосування у справі, що переглядається, принципу процесуальної економії буде суперечити захисту слабкої сторони у відносинах (тобто створить для міноритарного акціонера надмірний тягар, на недопустимість чого вказувала у своїй постанові ВП ВС). Тобто у цій справі принцип справедливості превалює над принципом процесуальної економії. ВС неодноразово зазначав, що акціонер є слабкою стороною у відносинах, які виникають при реалізації процедури сквіз-аут. Відмова акціонеру у задоволенні вимог і вирішення спору по суті через обрання ним неправильного способу захисту була б надмірним формалізмом та штучним звуженням існуючих способів захисту порушеного права [5].

Прецедент «підняття корпоративної завіси» застосовано у справі 905/671/19 таким чином: у справі № 905/830/21 було встановлено, що компанія Barlenco Ltd закрила офіс в Україні, не призначає представників для участі у судових процесах, просила направляти кореспонденцію за адресою на Кіпрі (див. постанову у від 29.04.2022 у справі № 905/830/21). Позивач також стверджує, що компанія Barlenco Ltd вже не є власником акцій ПрАТ "АКХЗ", а відчужила їх на користь компанії Metinvest B.V. Вказане дає суду достатні підстави вважати, що компанія Barlenco Ltd, яка набула незначний пакет акцій лише перед початком процедури сквіз-аут була використана в процедурі сквізауту мажоритарним акціонером компанією Metinvest B.V., яка володіла 94,600034% акцій як технічна юридична особа, що є достатньою підставою для застосування доктрини "підняття корпоративної завіси". Підняття корпоративної завіси щодо емітента та акціонерів разом з їх афілійованими особами та особами, які діяли спільно відповідно до укладеної угоди (підхід до них як до єдиної особи, нехтування самостійною правосуб'єктністю), дозволить суду запобігти можливим зловживанням правом щодо міноритарних акціонерів, захистити їх як слабку сторону у відносинах з емітентом та мажоритарним акціонером [6].

Прецеденти Верховного Суду, як правило, короткі, чіткі, лаконічні, цілком придатні для використання. Разом з безумовними перевагами судового прецеденту, до яких слід віднести також послідовність, системність, прогнозованість судових рішень, справедливість і рівність перед законом для громадян, він має і деякі недоліки. На наш погляд, насамперед, це його складність, проблемність схожості і тотожності правовідносин і фактів, щодо яких він застосовується. Дійсно, прикладів судової практики дуже багато і складно віднайти саме подібну справу.

Все ж є підстави вважати, що корисність цього процесуального інституту переважає над його недосконалістю, що спонукає до нових наукових пошуків.

А тому з метою легітимізації механізму судового прецеденту у вітчизняне законодавство доцільно створити перелік судових прецедентів у аналогічних справах, запровадити певну судову звітність про використані прецеденти та їх опублікування, у процесуальних кодексах доцільно передбачити правила доказування наявності/відсутності судових прецедентів, а також з метою єдності судової практики перед бачити незастосування судового прецеденту у разі, коли він підлягає застосуванню як підставу для скасування судового рішення.

**Висновки.** У судовій практиці, особливо в Рішеннях Верховного Суду, у мотивувальній їх частині, нерідко зустрічаються такі притаманні європейським судам принципи правозастосування як заборона суперечливої

поведінки (venire contra factum proprium) або естопель (equitable estoppel); прояву найвищої добросовісності (uberrima fides); тлумачення слів договору проти того, хто їх написав (contra proferentem); заборони вчинення фраудаторних правочинів (fraus creditorum); реальності господарських операцій; належної правової процедури (fair procedure); зняття/підняття корпоративної вуалі (piercing/ lifting the corporate veil); заборони використання «плодів отруйного дерева» (fruit of the poisonous tree) , безумовної повноти дій ліквідатора, презумція добросовісності поведінки керівника юридичної особи тощо.

Ці доктринальні ідеї відправлення судочинства відсутні у законі, але аналітично «виведені» Верховним Судом із фактичних обставин справ, у яких вони застосовані або імплементовані із судових рішень англо-саксонської системи права, Європейський суд з прав людини.

З метою легітимізації механізму судового прецеденту у вітчизняне законодавство доцільно створити перелік судових прецедентів у аналогічних справах, запровадити певну судову звітність про використані прецеденти та їх опублікування, у процесуальних кодексах доцільно передбачити правила доказування наявності/відсутності судових прецедентів, а також з метою єдності судової практики передбачити незастосування судового прецеденту у разі, коли він підлягає застосуванню – як підставу для скасування судового рішення.

**Література:**

1. Стоянова Т. Практика Європейського суду з прав людини як джерело цивільного процесуального права України. *Підприємництво, господарство і право.* 2017. С. 55–58.

2. Комаров В. В. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод і практика судочинства. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства / за заг. ред. В. В. Комарова. Харків : Харків юридичний, 2008. С. 13–38.

3. Дрогозюк К. Б. Процесуально-правовий характер рішень Європейського суду з прав людини в доказуванні в цивільному процесі України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2016. № 2. С. 58–63.

4. Фулей Т. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : науково-методичний посібник для суддів. Київ, 2015. 208 с.

5. Вильдхабер Л. Прецедент в Европейском Суде по правам человека. *Государство и право.* 2001. № 12. С. 5–17.

6. Паліюк В. П. Запровадження європейських стандартів у галузі прав людини в українську судову практику. *Юридичний журнал.* 2008. № 7. С. 73–81.

7. Карнаух Б. П. Поняття майна в контексті ст. 1 Протоколу № 1 до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Проблеми законності*. 2016. № 132. С. 205–214.

8. Lindquest S.A., Cross F. B. Empirically testing Dworkin's chain novel theory: studying the path of precedent. N.Y.U. L. Rev. 2005. V. 80. P. 1156–1206.

9. Maltz E. The Nature of Precedent. N.C. L. Rev. 1988. V. 66. P. 367–393.

10. Schauer F. Precedent. Stan. L. Rev. 1987. V. 39. P. 571–605.

11. Малишев Б. В. Методологічні аспекти дослідження прецедентної форми права (на прикладі Англії). *Держава і право.* 2001. Вип. № 14.

12. Малишев Б. В. Судовий прецедент у правовій системі Англії (теоретико-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2002.

13. Ratio desidendi and judisial precedent. URL: nji.gov.ng/wp-content/uploads/2020/03

14. Постанова КГС від 25.05.2021. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57169336

15. Постанова КГС 15.06.22. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57169336

16. Постанова КГС 15.06.22. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57169336

**References:**

1. Stoianova T. (2017). Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak dzherelo tsyvilnoho protsesualnoho prava Ukrainy [Practice of the European Court of Human Rights as a source of civil procedural law of Ukraine]. *Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, economy and law,* 55–58 [in Ukrainian].

2. Komarov V. V. (2008). *Yevropeiska konventsiia pro zakhyst prav liudyny ta osnovopolozhnykh svobod i praktyka sudochynstva [The European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and Judicial Practice].* Problemy teorii ta praktyky tsyvilnoho sudochynstva / za zah. red. V. V. Komarova. Kharkiv : Kharkiv yurydychnyi, 2008. S. 13–38 [in Ukrainian].

3. Drohoziuk K. B. (2016). Protsesualno-pravovyi kharakter rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v dokazuvanni v tsyvilnomu protsesi Ukrainy [Procedural-legal character of decisions of the European Court of Human Rights in evidence in the civil process of Ukraine]. *Aktualni problemy vitchyznianoi yurysprudentsii – Actual problems of domestic jurisprudence,* № 2, 58–63 [in Ukrainian].

4. Fulei T. (2015). Zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny pry zdiisnenni pravosuddia : naukovo-metodychnyi posibnyk dlia suddiv [Application of the practice of the European Court of Human Rights in the administration of justice: a scientific and methodological guide for judges]. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Vyldkhaber L. (2001). Pretsedent v Evropeiskom Sude po pravam cheloveka [Precedent in the European Court of Human Rights]. *Hosudarstvo y pravo – State and law, 12,* 5–17 [in Ukrainian].
6. Paliiuk V. P. (2008). Zaprovadzhennia yevropeiskykh standartiv u haluzi prav liudyny v ukrainsku sudovu praktyku [Implementation of European standards in the field of human rights in Ukrainian judicial practice]. *Yurydychnyi zhurnal – Legal journal, № 7,* 73–81 [in Ukrainian].
7. Karnaukh B. P. (2016). Poniattia maina v konteksti st. 1 Protokolu № 1 do Yevropeiskoi konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod [The concept of property in the context of Art. 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. *Problemy zakonnosti – Problems of legality,* № 132, 205–214 [in Ukrainian].
8. Lindquest S.A., Cross F. B. (2005). Empirically testing Dworkin's chain novel theory: studying the path of precedent. N.Y.U. L. Rev. 2005. V. 80. P. 1156–1206 [in English].
9. Maltz E. The Nature of Precedent. N.C. L. Rev. 1988. V. 66. P. 367–393 [in English].
10. Schauer F. Precedent. Stan. L. Rev. 1987. V. 39. P. 571–605 [in English].
11. Malyshev B. V. (2001). Metodolohichni aspekty doslidzhennia pretsedentnoi formy prava (na prykladi Anhlii) [Methodological aspects of the research of the precedent form of law (on the example of England)]. Derzhava i pravo – State and law, 14 [in Ukrainian].
12. Malyshev B. V. (2002). Sudovyi pretsedent u pravovii systemi Anhlii (teoretyko-pravovyi aspekt) : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk [Judicial precedent in the legal system of England (theoretical and legal aspect) : author's abstract. dis. ... cand. law of science]. Kyiv, 2002 [in Ukrainian].
13. Ratio desidendi and judisial precedent. URL: nji.gov.ng/wp-content/uploads/2020/03 [in English].
14. Postanova KHS vid 25.05.2021. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57169336 [in English].
15. Postanova KHS 15.06.22. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57169336 [in English].
16. Postanova KHS 15.06.22. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57169336 [in English].